

Áfra János 2012-es, *Glaukóma* című debütáló verseskötetével nagy sikert aratott, ezt mutatják a szerző által elnyert rangos szakmai díjak és a túlnyomórészt elismerő kritikai visszhang egyaránt. Egy ennyire markáns

76 Tinkó Máté

„A KÜLÖNÁLLÁS VÉGSŐ HATÁRAI”

Áfra János: *Két akarat*

könyv megjelentetése után akarva-akaratlanul felvetődik a kérdés: merre, hogyan tovább? Milyen poétikai irányt követve és beszédmódot választva van lehetőség újat mondani, illetőleg kezdeni valamit azzal az

egyéni hanggal, amely az első munka során kibontakozott?

Ha a személyesség felől közelítjük meg e kérdést, könnyen elkülöníthető a két kötet arculata egymástól: míg a *Glaukóma* az orvosi szaknyelv felhasználásával egyfajta objektív lencsén keresztül szemlélt, jórészt kórházi térben mozgó leírások, megfigyelések saját szubjektumait a látványban mozgató és benne fel is oldó gyűjteménye volt, addig a *Két akarat* transzparens módon kezeli megszólító és megszólított pozícióját. Kitapintható, hogy a versek erőterében egy szerelmi reláció tagjai és azoknak a külső világ iránt tanúsított attitűdje, ezek egymásba fonódásai és elkülönülései állnak. Függetlenül attól, hogy a jelen nem levő Másik számos alkalommal megváltoztatja alakját, pozíciója abban az értelemben rögzült, hogy létezésének lehetősége folyton a szerelmi diskurzus részeként képződik meg.

Hogy a téma felülírja a formát – ezáltal a szerző formakísérletező korszakáról is vall –, nem meglepő, sőt a diskurzus mindenhatóságára mutat rá: mi az, ami még bárhogyan is, de elmondható, felmondható, újramondható a költészet egyik legközkedveltebb toposzáról? Erről az igényről vall a kötet mottója: „Így lehet elmondani, könnyen / felejthető mondatokban, csak így / hagyhatunk el belőlünk mindent.” A feldolgozás célja egyértelmű: az emlékebe idézés útján szerzett emlékezetvesztés tapasztalata. A gyászmunka – amely egyébként a kötet egyik rövidversének is a címe lett – az alanyiságot is ki kell hogy kezdje, újra kell hogy konstruálja, ennek folytán pedig a költészet terápiás jellegére mutat rá.

Vajon játék-e csupán ez a szavakkal, mondatokkal, vagy a „belőlünk-mindent-elhagyást” szó szerint kell értenünk? Valószínűleg jót tesz a kötet interpretációjának, ha mégoly radikálisan is közelítünk hozzá, és a legtöbb poétikai gesztusra határátlépési kísérletek próbaköveként tekintünk. Hogyan férkőzhetünk a Másikhoz nem csupán közel, de azzal a felfokozott, jórészt idealista vágygal, hogy a két pozíció hézagatlanul, tökéletesen illeszkedjen egymáshoz? Ha ennek rendeljük alá a valóság észlelhetőségét, akkor jóformán

az összes észlelet áthelyezhető, kisajátítható a beszélő utólagos percepciója révén. Jóllehet, e nézőpont végtelenül zsarnoki, hiszen megszünteti a reprezentált Másik mozgásterének lehetőségét. Kissé hevenyészett hasonlattal a *Semmiért egészen* Szabó Lőrinc-i retorikáját megszüntetve őrizi meg a versbeszélő, amikor a családi múlttól kezdve a jövő felvázolásáig kvázi minden emlékezetteret szubjektivizál. „Ott voltam, mielőtt megszületté”. Nem mentheti meg e zsarnoki pozíciót a kölcsönösség látszata sem, már a kötetcím is erre – az alázatot nem ismerő – viszonyulásra mutat.

A lírai beszélő ugyanakkor sikeresen felfüggesztheti vagy megkerülheti e dilemmát, ilyenkor a látvány uralkodik el a szövegtéren, illetőleg a látványba oldódik bele a jelen nem lévő megszólított. „Vonatablakon át nézem a tájat, téged: / tőlem szinte egyformán különültök el, / bizonytalan, hol kezdődik a természet, s hajadat igazító kezed hol ér véget.”

Áfra versei gyakran szépek, de ez a gyakoriság nem menti fel a beszélőt a kisajátító pozíció igaztalan volta alól: riasztó az a kegyetlenség, amely időről időre megnyilvánul. Talán éppen abban a konstellációban a legfélelmetesebb – egyben a leghatásosabb is – ez a fajta hatásmechanizmus, ahol a részrehajló, a Másikat kvázi zsaroló önperspektíva a leírás mesternarratívájával találkozik. „Nem tudod letagadni többé, hogy volt hozzám közöd, / mert közeidet betöltötték kezeim és közeimet betöltöd / lábaiddal. Összeadjuk az ölelésben mindazt, amink van, / aztán az illatfelhő fejünknel oldalra dőlt cseppformát ölt, / benne a biztató jellel, mint képregény végi figurák fölött, / és innentől már csak egymást éljük és féljük a szóban.” Nem vitatom, hogy ennek a dacnak van egy különös, érzékelhető és átérezhető esztétikája, ugyanakkor a transzgresszív gesztust, az önmagam másiban történő feloldását a közelítés szándékával együtt is hátráltatja. Ám bizonyosan épp annyira rosszul cselekszik az az olvasó is, aki ebben a kudarcban nem veszi észre a sikerültséget is, hiszen ezek a szövegek éppen a dekonstruálás által konstruálnak: egy már lebomlott szerelmi állapotot pásztáznak végig újra. Ezáltal hitelességük partikuláris részét a felfokozott érzelmi állapotok tükröztetése adja. „Már túl késő, hogy leállítsam ostromom, mert igenis hinned kell minket, ha másképp akarsz, / másként kell akarnod, ha még hinni szeretnél bennünk, / de viszályaink zavarából végül nem találunk kijáratot, / pedig senki sem hibás, mondjuk, és arcunk elsötétül.” Nem véletlen, hogy a beszélő a megszólított legelemibb vezérlőelvét, a fókuszpontban lévő akaratot támadja meg. De nem jut el a Másikhoz, mert amit viszont ő akar, azt csak oktrojált formában tudja a diskurzus részévé tenni. Különös, lépésről lépésre haladó, fojtogató princípium avagy logika valósul meg e gondolatfutamokban, a történetekben bennfoglalt/érintett lírai én

világkonstruáló pozíciója révén. „Idegenek többé úgysem lehetünk, a barátoddá viszont / mégis hogyan válhatnék, amíg szeretjük egymást, így, / ahogy szeretjük, amíg vonzzuk egymást, így, ahogy / vonzzuk, amíg érezzük egymást, úgy, ahogy érezzük? / Próbáltad már? Ne akard tudni, hová vezetne ez. / Azért nem voltál még ilyen helyzetben, mert nincs / ilyen helyzet.”

78 Félreértés ne essék, ez a szerelmi líra egy pillanatig sem állítja magáról, hogy a *jó* morális minőségével akar rendelkezni. El akarja dolgozni a felületet, a lehető legnagyobb precizitással, és ennek a precizitásnak a látvány transzparenciájában az érzelmek transzparenciáját is képviselnie kell. A felületen eldolgozott szubjektum maga is sérül. „Ha elrontod nélkülem, aki voltál, / valakinek majd meg kell védenie / attól, aki mindig meg akart védeni.”

Bár a lírai hang keménysége nem oldódik fel a kötet második felében sem, ridegsége olykor finom szövetbe ágyazódik, mihelyt a szóképek és alakzatok a visszafordíthatatlanság keserű tapasztalatában és az óvatos kérvény vagy a remény intonáltságában konstruálódnak meg. „Csak ez hallatszik, a kocsi fémes zaja, egy ismeretlen / szaggatott ordítózása, a pározó macskák élveteg sikolya. / Bárcsak látnád, bennük tényleg van valami mindenben / kívülálló, mindent felejtő, öntudatlan boldogság, ami megzavarhatatlan, s amihez együtt / már nem érkezhünk el.”

Szerencsés módon kerül el Áfra, hogy a mára már kissé túlerőltetettnek ható testpoétikai beszédmódba – amelynek a *Glaukóma* meglátásom szerint eklatáns példája volt – akarja második kötetét skatulyázni. Bár testekről beszél, ezek a testek részleteik aprólékosságával vagy pedig a látvány rögzíthetlenségével vannak jelen, egyfajta oszcilláló mozgást végeznek, így közelítve a kötet verseinek optikáját az álombeli perspektíva kontúr nélkülsége, szubtilis mivolta felé. A képzőművészeti inspirációk alapján készült szövegek ezt az észleléstechnikát támasztják alá, és a kötet végén már az önmagukban született versek is. „Üvegen néznéd önmagad mostani képét, / ám az kimúlik, mielőtt szemedbe visszatálna.” Ezzel az idézettel egyúttal arra is utalnék, hogy a *Két akarat* nyomán a szerző igyekszik viszonyt kialakítani saját első kötetével is, amely húsbavágó kontexusát a pusztulás testi aspektusai felől teremtette meg. A második kötet éppen akkora mértékben beszél erről a pusztulásról, olykor kíméletlenül, dacosan. Kudarcát, a megszólított megszólíthatatlanságának képtelenségét, ennek összes érzelmi és intellektuális felfokozottságával együtt a szerző saját szavaival a „különállás végső határainak” nevezhetjük. Hogy a felszámolásnak releváns módja-e, amelyet a *Két akarat* mottója is felvet, az teljes mértékben az olvasóra van bízva. Talán jól járunk el, ha ezt a kötetet – eredeti szándéka ellenére vagy sem – olykor rezignáltan, olykor gyűlölvé szeretjük. (*Kalligram, Pozsony, 2015*)

Új Forrás 2016/6 – Tinkó Máté: „A külföldi
végső határai” – Áfra János: *Két akarat*

